

VÝVIN KULTÚRY SLOVENSKA V RÁMCI STREDNEJ EURÓPY A ROLA KREŠŤANSTVA V 20. STOROČÍ (PRINCÍPY DEMOKRACIE A KREŠŤANSKÉHO UNIVERZALIZMU V KĹÚČOVÝCH LITERÁRNYCH DIELACH)

MÁRIA BÁTOROVÁ

BÁTOROVÁ, Mária: Development of the Culture of Slovakia Within Central Europe and the Role of Christianity in the 20th Century (Principles of Democracy and Christian Universalism in Key Literary Works), 2019, Vol. 1, Issue 1, pp. 5 – 11. DOI: 10.17846/CEV.2019.01.1.5-11.

ABSTRACT: The study has a cross-sectional ambition to point to two socio-political attributes of Slovak culture: Christianity and democracy, from the beginning to the present and on the basis of literary works and their contexts. The Christian motives and the tendency towards equality and democracy in the fight for the rights of Slovak culture are a long-term companion sign of the development which is evident in the artistic expressions of Slovak culture.

KEYWORDS: Culture. Literary Work. Central Europe. Christian Universality. Democracy.

V predmetnej štúdii sa budeme zaoberať vývinom slovenskej literatúry a kultúry, poukážeme na špecifiká z hľadiska kontextu, ktorým je stredná Európa, na kontext historický a pojem demokracie v ňom, ako aj náboženský a pojmy milosrdenstva, akceptácie zákona, spravodlivosti a rovnosti medzi ľuďmi ako kľúčových pojmov. Na explikáciu problematiky využijeme vlastný doterajší výskum, v ktorom sme počas desaťročí v rôznych výskumných projektoch kládli dôraz na v tejto štúdii zvolené výskumné entity. Pôjde o proces zachytený cez konkrétne literárne diela a ich interpretácie. Textové analýzy obmedzíme kvôli odporúčanému priestoru štúdie prevažne na poéziu – analýzy výňatkov z textov. Prozaické texty prevažne budú prezentované cez konklúzie citovaných monografií, v ktorých sa dajú podrobne overiť.

Stredná Európa je zvláštny priestor, ktorý charakterizuje prienik viacerých kultúr naraz. Nepokojné, nestále a dynamické prostredie. Od pradávna cez toto územie prechádzali obchodné cesty a trasy, v 3. a 2. tisícročí pred Kr. sú doložené kontakty s oblasťou Eurázie (západná Sibir a SZ Kazachstan) vrátane severného Kaukazu. Svedčia o tom nielen metalurgické výrobky z medi a bronz, ale aj protourbánná zástavba, ktorá sa vďaka týmto kontaktom objavuje na našom území (na Slovensku máme doložené vo Vrábľoch na hornom Požitaví najstaršie mesto v strednej Európe, staré 4000 rokov). Týmto priestorom viedla významná trasa – tzv. jantárová cesta. Jej prostredníctvom sa jantár dostával zo severu, z oblasti Baltského mora, až do starovekých Mykén vo východnom Stredomorí. O význame tohto regiónu svedčí mimoriadne veľký počet kultúr, ktorých iba v staršej dobe bronzovej tu bolo až 10 (len na porovnanie v oblastiach západne od našich hraníc boli v tomto období iba 3 kultúry). V najnovšej knihe o strednej Európe (*Mitteuropa Revisited*, Viedeň, 2018) dvaja Viedencania, profesori Emil Brix a Erhardt Busek, ktorí sa desaťročia pokúšajú charakterizovať tento priestor, vidia strednú Európu ako priestor stretu kultúr a náboženských tradícií, kde je charakteristickým prvkom rozličnosť a tradične aj tolerancia a pripravenosť na dialóg. Práve po nej volajú dnes, keď sa tolerancia k inakosti v našom priestore stráca, a tým stredná Európa odchádza od jednej zo svojich tradičných charakteristík.

Slovensko je v tomto priestore nápadné mnohorakosťou, nielen mentálnou (vyplývajúcou z kultúrnych stretov, pripravenosťou prispôsobenia a zároveň rezistencie), ale aj mnohorakosťou prírodných kontrastov na malom priestore (zásoba pitnej vody, nerastné bohatstvá, veľhory aj úrodné pridunajské nížiny). Krajina vlastní všetko potrebné pre život, a preto je aj vždy centrom

pozornosti – agresie ostatných krajín. Hoci zažila vo svojej histórii päť hegemonií rôznej kvality a intenzity, má schopnosť revitalizácie. Kultúra tejto krajiny je otvorená, taký je aj jazykový a myšlienkový systém. Krajina veľa vždy prijímala, ale intelektuáli z nej pochádzajúci aj veľa dali okolitým kultúram svojou činnosťou a dielami (Matej Bel, Juraj Szelepcsényi, A. F. Kollár, Ján Kollár, P. J. Šafárik, Š. Moyzes, F. Mikovíny, J. Murgaš, Š. Banič, A. Stodola...).

Integráciu kultúry udržuje špecifický jazyk a územie, na ktorom sa používa, kultúrna produkcia, ktorá na tomto území vznikala a udržiavala sa akoby napriek všetkému. Je obdivuhodné, že nezanikla. Nitra, jedno z najstarších miest v strednej Európe, bola jedným z dvoch bazálnych sídiel Veľkej Moravy, kde vznikla prvá škola staroslovienčiny, ktorú priviezli z gréckeho Solúna dvaja intelektuáli filozof Cyril a právnik Metod na žiadosť panovníka Rastislava v r. 863. Nový liturgický a kultúrny jazyk – staroslovienčinu – uznal pápež Hadrián za 4. kultúrny jazyk popri gréčtine, hebrejčine a latinčine. Stalo sa tak po slávnej obhajobe Konštantína Cyrila pred pápežom, keď obhajoval staroslovienčinu proti trojjazyčníkom slovami *Písma: „Na všetkých svieti slnko rovnako...“* Tu, v tomto bode, teda v kresťanstve a v princípoch Nového zákona, vidíme aj korene našej demokracie – rovnosti, ku ktorej sa vraciame a o ktorú sa v priebehu dejín opierame, keď obhajujeme svoje ľudské a občianske práva. Prvá báseň v staroslovienčine *Proglas* je unikátna vo svojom čase vzniku, keď medzi bojmi o trón, hľadaním sv. Grálu, kameňa mudrcov a legenda-mi o láske, v nej ide o Boha, vzdelanie, knihy, myšlienky.

Každý akt útlaku kultúry, teda proti ľudským právam a demokracii na tomto území, vzbudil protitlak a priebežne vznikali „obraný“ jazyka v alternatívnych podmienkach, čiže popri oficiálnych kultúrnych činoch. Alternatívna existencia je jedným z kľúčových termínov vývinu slovenskej kultúry. Ani jedna z okolitých kultúr sa nemôže prezentovať v takej miere alternatívnou existenciou kultúry. V tomto je slovenská kultúra jedinečná. Aké sú jej znaky môžeme sledovať po stáročia dozadu. Spomeňme len prípravu prvej kodifikácie slovenského jazyka – Bernolákov *Slovár* päťjazyčný, 1787, druhú Štúrovu kodifikáciu 1843 – 1846, založenie Matice slovenskej a troch gymnázií, v ktorých sa upevnila aspoň na čas – do r. 1875, keď boli zase zastavené oficiálnou vládou mocou – identita slovenskej kultúry, ďalej jej silnejúca asimilácia po rakúsko-uhorskom vyrovnaní v r. 1867/68 a rozkvet po r. 1918, t. j. po vzniku Československej republiky. Politicky výrazne súvisí tento vznik s dvomi menami Milan Rastislav Štefánik (ústredná postava vzniku ČSR) a Andrej Hlinka (kňaz a politik, zaslúžil sa o sociálny systém ešte pred r. 1918), keď mohla existovať vo vlastnom jazyku, nebývalé posilnenie kultúry v roku 1938 – 1945, jej ústup do alternatívnej existencie 1948 – 1956, znova rozkvet v 60. rokoch 20. storočia, keď sa prejavili idey demokracie otvorene v politike Dubčekovej metafory „socializmu s ľudskou tvárou“, ktorá sa pretavila do „Pražskej (nie bratislavskej) jari“. Alternatívna bola aj celá disidentská činnosť tajnej cirkvi na čele s tajne vysväteným biskupom J. Ch. Korcom, ktorá vyústila do sviečkovej manifestácie v roku 1988 a bola začiatkom revolúcie roku 1989. Medzi týmito udalosťami sa nachádza paradoxný oficiálny čin prezidenta G. Husáka, ktorý mal zásluhu na zriadení Slovenskej cirkevnej provincie v decembri 1977, čo znamenalo osamostatnenie sa rímskokatolíckej cirkvi v rámci štátnych hraníc (dovtedy patrila do Ostrihomskej provincie). Mimoriadne húževnato sa pestovala tradícia „činu“ v slovenskej kultúre, čo pramení tiež v kresťanstve a dostalo sa do povedomia znova cez L. Štúra. Generácie kňazov, katolíckych a evanjelických, stavali na pozitívnom čine svoje pôsobenie – sociálnu, kultúrnu či literárnu misiu.

Osmičkové výročia: treba si uvedomiť, že každý z tých rokov (1918, 1938, 1948, 1968, 1988/9) je len vyvrcholením procesu, ktorý k nim viedol a že na tom procese sa umenie svojím veľkým dielom

podstatne zúčastňovalo.¹ Zameriame sa teda na kľúčové literárne diela – činy, diela – udalosti, ktoré prispeli k demokratizácii a spoločensko-politickým obratom v osmich rokoch.

Literárne reflexie slovenskej situácie by sme mohli väčšinou v dielach kňazov, katolíckych aj evanjelických, sledovať minimálne od 17. storočia v obranách jazyka a intenzívne od počiatku osvietenstva, teda po vyhlásení reforiem – tolerančného patentu Jozefa II., v Kuzmányho *Hronke* (žije najmä jeho hymnická pieseň *Kto za pravdu horí*), u Š. Moyzeša, v Štúrovej škole, v ideovo-estetických polemikách otcov a synov v almanachu *Napred*, vo vydaní ilustrovaného *Učeného tovarišstva* 1881 (3 diely esteticky kvalitne ilustrovanej vedeckej činnosti slovenských intelektuálov (F. Oswalda, A. Kmeťa, T. Milkina a i.) na počesť Bernolákom založeného spolku toho istého mena, a to v čase asimilácie Horného Uhorska zo strany Uhorska. Počas vstupu Apponyiho zákonov do platnosti na školách Horného Uhorska (1909 – 1918) boli napísané v roku 1914, teda na počiatku 1. svetovej vojny, *Krvavé sonety*, ktoré sú našou vstupenkou do modernej demokracie dodnes. Hviezdoslav mohol túto slávnú báseň publikovať až po roku 1919 v nakladateľstve B. Kočího v Prahe a skladba bola hneď preložená do mnohých jazykov.

*A národ oboril sa na národ
s úmyslom vraždy, s besom skazitela.
Kres spráskal pušiek, zahrmeli delá:
zem stene, piští vzduch, rvú vlny vôd,*

*kde bleskom kmitla hrozná Astarot.
A jak v žne postat' zbožia líha zrelá
pod kosou, radom váľajú sa telá;
v cveng šabiel šplachce čerstvej krvi brod...*

*Tak vo víchrici totej ukrutenstva,
nímž ani tiger dravšie nezúri,
zapadá nie zvlek: výkvet človečenstva,
života radosť smrtnej do chmúry,
v prach purpur všeludského dôstojenstva,
v sutiny jasný palác kultúry!...*

Tieto verše sa nachádzajú v prvej časti skladby (32 sonetov), hneď za úvodom o krvi ako kvalite nevyhnutnej pre život človeka a hovoria o smrti, ktorá sa stáva kľúčovým motívom. Hviezdoslav postavil tieto dve možnosti život – smrť ako alternatívy, ako predmet otázky, úvahy a rozhodovania. Keďže horúckovité zbrojenie a príprava vojsk na prvú svetovú nezmyselnú apokalypsu boli skoro okamžité, priebeh tejto svetovej udalosti charakterizuje expresia výrazov (oboril sa, s besom, zahrmeli, stene, piští, rvú, šplachce, zvlek, dravšie nezúri...) a dynamika (s besom, v žne postat' zbožia líha pod kosou, radom váľajú sa telá...). Všeobecné konštatovanie agresie („... A národ oboril sa na národ s úmyslom vraždy...“) a abstraktný pojem národ, sa v ďalšom mení na konkrétnejšie – telá, ktoré padajú v smrti (pod kosou). Kosa tu má dualitný význam – používa sa v ťatve na zožatie žita ako podkladu pre požívanie – chlieb. Tenzia život – smrť sa tu znova v paradoxnom obraze opakuje. Básnik sa v ďalších strofách pýta na pôvod tejto hroznej vojny: „Kto zapríčinil tento úpadok, / zosurovenie, zdivočenie mravov? / o ľudstvo zvedlo s ducha veličavou /

¹ K otázkam vývinu, chronológii, smerom a žánrom pozri bližšie: Bátorová, Mária, 2007. Kontinuita a diskontinuita literárneho procesu. In: *Svět literatury. Časopis pro novodobé literatury*, 17/35, 150 – 154.

vbŕsť do bahna? / Ký upír to a mlok, / z prs sajúci mu i dnes žitia mok, / krvožíznivec s večnou záhou žhavou? / Ech, sebeckto! to! ...“.

Výchrica – to znamená nekontrolovateľný živel (tu autor popiera akékoľvek racionálne riadenie frontov a stráť na nich) zverských ukrutností („*ani tiger...*“), človek stráca svoju ľudskú podstatu, radosť a iné kladné pocity vymenil za chmáru smrti. Básnik v ďalších veršoch apeluje na kresťanstvo, ktoré sa stráca, človek sa neriadi podľa jeho zásad: „*Kresťanstvo tvoje lož je, faloš, mam! / Mlč o pohanoch! zle sa vyhováraš: / čo Tatár, Vandal raz, Hun, hla! to stváraš, / sa v majstra vyučiac ich remeslám.*“ Hviezdoslav vníma kultúru ako „jasnú“ – svetlú, teda nesúcu svetlo a „vyššiu“, „dôstojnú“. A táto sa práve ničí a premieňa sa na prach, teda na nehodnotu. Iste bolo o tejto skladbe napísané už dosť, no z nášho výskumného pohľadu v tejto štúdii je dôležité vidieť, ako autor kladie otázky a ako na ne odpovedá z etického kresťanského hľadiska, ktoré prepája na civilizačný proces, stavbu kultúry a vývin človeka v koncepcných rámcoch kresťanskej etiky.

Rok 1918 je medzníkom, ktorý umožňuje diferenciáciu kultúrnych úsilí, „otvorenie okien“ do Európy, striedanie a vznik literárnych a umeleckých smerov. Možnosť konečne hovoriť a tvoriť vo vlastnom jazyku, umenie oslobodené od apologetických „povinností“ umožňuje kňazom zaoberať sa vlastnou prácou. Len niektorí (Š. Krčméry, M. Rázus, E. B. Lukáč, básnici tzv. katolíckej moderny a i.) naďalej tvoria popri svojom povolaní. Medzivojnová literatúra sa vyznačuje silnými individualitami v umení, aj literárnom. Z predvojnovnej generácie okrem Hviezdoslava k 1. svetovej vojne zaujíma literárnym dielom postoj zakladateľka slovenskej moderny v próze B. S. Timrava, keď vydáva rozsiahlu prózu s ironickým názvom *Hrdinovia*, Milo Urban v románe nazvanom obrazne *Živý bič*, v poviedkach so silným etickým a náboženským pátosom, Ján Hrušovský expresionistickým románom *Muž s protézou* a Gejza Vámoš *zvláštnou úvahou o obeti lekárskeho povolania* v naturalistickom románe *Atómy Boha* a na prahu druhej svetovej vojny so skúsenosťami z prvej v románe *Pisár Gráč* aj J. Cíger Hronský, ktorý priamo z gymnázia odchádza na taliansky front na konci prvej svetovej vojny. Sociálny motív tvorí jednu z najsilnejších línií významovej kontinuity slovenskej poézie, prózy a drámy. Ide nielen o diela Fraňa Kráľa, mapujúce situáciu jednej z najslabších skupín – detí, alebo P. Jilemnického, zachytávajúceho situáciu robotníctva a jeho boj – štrajky za ľudské práva, ale aj otázku prostitúcie, služobnosti (Vámoš, Hronský, Novomeský a i.). Utrpenie a súcit s ním, teda základná parola *Nového zákona*, milosrdenstvo sú stálou súčasťou kultúrneho a literárneho vedomia slovenskej moderny (aj výtvarnej, najextrémnejšie v dielach Kolomana Sokola, I. W. Kráľa a i.). V úvode erbového románu slovenskej moderny *Jozef Mak* (1933) kráča Kristus svitaním, do ktorého sa narodil človek – milión a prináša mu utrpenie, ako súčasť života – kríža. Rezolúcia Kongresu slovenských spisovateľov z roku 1936 v Trenčianskych Tepliciach poukazuje explicitne na stmelenosť a jednotu slovenských spisovateľov v týchto základných otázkach demokracie a etických i sociálnych princípov.

Rok 1938 – Mníchovskú „dohodu“ poeticky – básňami komentovali slovenskí básnici skoro korporatívne v dvoch vydaniach za sebou (!) zborníka *Pred ohnivým drakom*, ktorý editoval E. B. Lukáč.

Janko Jesenský, ktorý v 38. roku naposledy publikoval v Slovenských pohľadoch vedených Andrejom Mrázom básen *Tyran* aj básen *Návrh*, sa potom stiahol do ilegality a jeho básnický politický denník prichádzal z Londýna cez rozhlas recitovaný V. Clementisom. Jesenský básnický komentoval Mníchov v básni *Návrh*:

*Ak jedno námestie nám zostane
alebo kúšтик miesta v promenáde
pošlime na sochárov vyzvanie
nech vystavia tam sochu Zrade*

(v Bratislave 9. októbra 1938, v Slovenských pohľadoch v októbri 1938)

Vo všetkých básnických komentároch z vnútornej emigrácie napísaných v tomto čase je znak Jesenského – ironia – ostrý a pregnantný, takže diagnostikuje politické pomery doma aj v Európe. Autonómiu a predpoveď – charakteristiku – vzniku Slovenskej republiky zachytil básňou *Tyran* (4. číslo Slovenských pohľadov, 1938), v ktorej charakterizoval situáciu na Slovensku: „*Drúk zostal zo zástavy / z voľnosti invalid*“. Básne ostatných básnikov (A. Žarnova, V. Beniaka, F. Kráľa, P. G. Hlbinu a R. Dilonga, J. Kostru, P. Horova, E. B. Lukáča...) sa rovnako vzpierajú cudzej politickej tyranii.²

Jesenského básne z tohto času boli konkrétnym politickým denníkom tých čias. Dokladajú to citáty z denníkov uvádzaných ako mottá v básňach. Tak ostrou kritikou zasiahol napríklad aj slovenskú vojenskú účasť na ťažení proti Poľsku v básni *Pri páde Varšavy* (Bratislava 29. septembra 1939) (Jesenský 1977, 553).

Slovenské povedomie demokracie a mnohonásobná básnická evidencia nastupujúceho útlaku svedčia o tom, že slovenská literatúra a kultúra sa v kvalitnej poézii, próze, publicistike (L. Novomeský: *Nelúčenie*, Elán 1939; M. Figuli: *Olovený vták*, Slovenské pohľady 1940 a román J. C. Hronský *Pisár Gráč*, 1940) postavila jednohlasne za demokratické princípy, nový štátny útvar považovala za nanútený, nátlakový a nedemokratický.

Dominik Tatarka, ktorý debutoval počas Slovenskej republiky poviedkami *V úzkosti hľadania* (1942), naozaj hľadal svoju cestu, pretože bol vychovaný v prísnom katolíckom duchu a zažil aj občiansky postoj slobodných Parížanov na štúdiách v Sorbone v roku 1938/39 (situáciu toho času a vlastný strach o demokraciu vo vlasti nachádzame v neskoršie vydanéj próze *Prútené kreslá*). Keď vzniká slovenský štát, okamžite sa vracia domov, pôsobí v slovenskej kultúre, učí na gymnáziách v Žiline a Martine, odchádza do povstania, a to všetko sú jeho náhle rozhodnutia v úzkostiach hľadania. Záznam z týchto hľadání za Slovenskej republiky predstavuje román *Farská republika*, ktorý za socializmu zneužívali ideológovia ako kritiku slovenskoštátovského školstva, perzekúcie židovského obyvateľstva, konvenčnej kresťanskej morálky. Nehceli si všimnúť, že autor kritizoval aj komunistické praktiky. Tatarka vydal v 50. rokoch 20. storočia tri romány, v ktorých sa mal ukázať ako autor metódy socialistického realizmu (*Prvý a druhý úder*, *Radosťník*, *Družné letá*). Ak však porovnáme príkladné dielo tejto umeleckej metódy *Drevená dedina* od F. Hečka s dielami Tatarku, zistíme, že Tatarkove diela túto metódu ani zďaleka v úplnosti nespĺňajú (Bátorová 2017, 7 – 30).

Rok 1947/48 je per negationem a paradoxne zvonka, z Ríma, charakterizovaná situácia na Slovensku vo veľkej alegórii románu *Andreas Búr Majster*.³

Tatarkova esej *Démon súhlasu* (Kultúrny život, 1956) sa spolu s ostatnými esejami po Stalinovej smrti (C. Milosz: *Zotročené storočie*, Londýn 1953, P. Kohout: *Septembrové noci*, Praha 1954) stala udalosťou v dejinách literatúry, pretože Tatarka presne popísal metódy ideologického teroru 50. rokov, ktoré sám zažíval v 50. rokoch 20. storočia. Rovnako rok 1968 treba považovať za predstupeň

² K poézii roku 1938 podrobne pozri v knihe Bátorová, Mária, 1992. *Roky úzkosti a vzopätia*. Bratislava: Causa editio, 43 – 51.

³ Pozri bližšie Bátorová, Mária, 2000. *J. C. Hronský a moderna. Mýtus a mytológia v literatúre*. Bratislava: Veda, Ústav svetovej literatúry SAV.

Tatarkovho pohybu k svojmu etickému vrcholu – k devätnástim rokom jeho zamlčanej existencie, čím si vystaval pomník ako slobodný človek a umelec. Koniec 50. a 60. rokov 20. storočia treba považovať za rozmach slovenskej kultúry v zmysle otvorenosti estetickým a filozofickým aj západným smerom, a v tom zmysle znovu aj demokracii v Dubčekovej metafore politického prerodu k socializmu s ľudskou tvárou. Slobodný čas prebudil v Tatarkovi potláčanú kvalitu náboženského presvedčenia a estetickej kvality umenia zo štúdií v Prahe a na Sorbone a publikuje v *Smene* (7. 5. 1968, 3 – 6) rozsiahlu esej *Obec božia – obec človečia* (v archíve je jeho rukopis nadpísaný názvom *Obec Božia*). Tu možno koncentrovane čítať demokratické princípy prepojené na kresťanský univerzalizmus. Konštatujeme genetickú súvislosť s dielom A. Camusa a s dielom *Civitas dei* od sv. Augustína. Princípy *Nového zákona* – príkladné spolužitie medzi ľuďmi ako najvyšší princíp, ako záruka kvalitného života a medziľudských vzťahov (Bátorová 2012, 181 – 198). Roky konsolidácie a perestrojky prežíva Tatarka v paralelnej kultúre, vracia štátne vyznamenanie, žije bez pasu a občianskych práv, počas devätnástich rokov si stavia pomník neoblomného protivníka totalitného myslenia. Po prvýkrát sa spomenie jeho meno a dielo na verejnosti v roku 1988 na konferencii *Vojna v umení, umenie vo vojne*. Autorka tohto príspevku prednesie analýzu Tatarkovej novely *Pach* (Slovenské pohľady, jún – júl 1943). V máji roku 1988 sa politický prevrat k demokracii začína sviečkovou náboženskou manifestáciou na Hviezdoslavovom námestí. V turbulentnom roku „nežnej revolúcie“, v roku 1989/90, píše autorka tohto príspevku prvú literárnu reflexiu politických udalostí v novele *Zvony v kameni* (Vydavateľstvo USPO Peter Smolík, 1993), odmenenú kanadskou cenou Hronský '92.

SUMMARY

In this study, we have attempted, on the basis of our own long-term research, to cross-referenced and selectively point out the development of the culture of today's territory of Slovakia in the contexts of Central Europe. We have highlighted the specificity of this country – at the certain time more, in another less colonized culture until the establishment of the Slovak Republic in 1993 (Bátorová 2014, 71 – 85). We have focused on the continuing role of Christianity in shaping and maintaining the identity of Slovak culture, because it is symptomatic for the identity of Central Europe, as the multiplicity and diversity that Christian universalism accepts. Christian universality has consistently manifested in writers' tolerance and attitudes in Slovak literary works, encouraging them to adhere to ethical standards that were the subject of criticism by Slovak writers, when they were violated in practice. As the issue of democracy is also related to Christian universality and colonization of culture, we have pointed to the genesis of this important political concept and its permanent functioning in practice, which confirms today's living reality.

By the explication of such difficult developmental issues demonstrated on materials, we used our own model of interpretation (used in research practice since 2000, focusing in addition to text on contexts defined as a model in 2016 at the Vienna Congress of Comparatives (Bátorová 2016). It is based on the communication formula A – T – R (Nitra's school), but each of the members of this formula is associated with the studied contexts: historical, sociological, philosophical, psychological, psychoanalytic and other. Each analysed text is also a verifier of the correctness of the interpretation.

LITERATÚRA

Bátorová, Mária, 2016. „Autor, Text und Leser im Kontext. Komparatistik und Sozialwissenschaften.“ 21. – 27. júl 2016, Universität Wien (ICLA). Panel Kabinetu Dionýza Ďurišina ÚFŠ (v tlači).

- Bátorová, Mária, 2000. *J. C. Hronský a moderna. Mýtus a mytológia v literatúre*. Bratislava: Veda, Ústav svetovej literatúry SAV.
- Bátorová, Mária, 2007. Kontinuita a diskontinuita literárneho procesu. In: *Svět literatury. Časopis pro novodobé literatury*, 17/35, 150 – 154.
- Bátorová, Mária, 1992. *Roky úzkosti a vzopätia*. Bratislava: Causa editio.
- Bátorová, Mária, 2014. Slovak literature and culture from the „postcolonial“ perspective. In: *Primerjalna književnost*, 37/3, 71 – 85.
- Bátorová, Mária, 2017. Socialistický realizmus a jeho podoby v slovenskej literatúre (Tvorba Dominika Tatarku a Františka Hečka v 50-tych rokoch 20. storočia). In: Bátorová, Mária (ed.): *Socialistický realizmus v literatúrach strednej Európy*. 27/1, 7 – 30.
- Bátorová, Mária, 2012. *Dominik Tatarka – slovenský Don Quijote*. Bratislava: Veda.
- Hviezdoslav, Pavol Országh, 1952. *Krvavé sonety*. Martin: Matica slovenská.
- Jesenský, Ján, 1977. *Poézia I*. Bratislava: Tatran.

KONTAKT

prof. PhDr. Mária Bátorová, DrSc.
Ústav svetovej literatúry SAV Bratislava
Konventná 629/13
811 03 Bratislava
a
Pedagogická fakulta UK Bratislava
Račianska 59
813 34 Bratislava
Slovenská republika
maria.batorova.sav@gmail.com